

1 טור או"ח סימן תקפא

תניא בפרקי ר"א בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ג והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר (תהלים ט"ז) עלה אלהים בתרועה וגו' לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החדש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג') אם יתקע שופר בעיר וגו' וכדי לערבב השטן וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפלה ויש מי שמרבין לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך לרב כהן צדק מנהג ב' ישיבות לומר סליחות ותחנונים בעשרת ימי תשובה וכן אמר רב עמרם בעשרת ימי תשובה משכימין לב"ה בכל יום ומתחיל ש"צ אשרי וקדיש ומתחיל תחנונים ומסיים ואנחנו לא נדע וקדיש ואמר רב האי מנהג לומר תחנונים בהנך עשרה ימים לחוד ושמענא דבמקצת אתרוותא קיימי מר"ח אלול ואמרי דביה סליק משה להר בפעם ג' ונחית בלוחות שניות בי"ה וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו ואינו מנהגינו כהנך דקיימי מר"ח אלול ומנהג אשכנז כשחל ר"ה ביום ה' או בשבת אז מתחיל ביום ראשון שלפניו לעמוד באשמורת הבקר ואומרי סליחות ותחנונים

2 בית יוסף על או"ח סימן תקפא

ועוד יש לומר דמשופר המדבר לא למדנו אלא שעל ידו נמנעו מלחטוא אבל עדיין אנו צריכין ללמוד שעל ידי קול שופר אדם מתעורר לשוב בתשובה ולכך הביא פסוק דאם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו:

3 בית חדש על או"ח סימן תקפא

(א) תניא בפרקי רבי אליעזר וכו'. בפרק מ"ו הביאו הרא"ש סוף ראש השנה והמרדכי בתחלתה בדפוס גדול (קושטא רס"ט). ומ"ש וכל החדש וכו' עד לערבב השטן. ליתיה בספרי פרקי רבי אליעזר דידן:

4 בית חדש על או"ח סימן תקפא

(ב) והעבירו שופר בכל המחנה שהרי משה עלה להר. כצ"ל ופי' שעל ידי תקיעה זו נתקבצו כולם והגידו להם הרי משה עלה להר וכו' ולפי דאיכא למימר דאם היו מעבירין כרוז נמי היו נמנעים מלחטוא ואין מעלה בשופר זה לכך אמר והקדוש ברוך הוא נתעלה אותו יום באותו שופר שנאמר עלה אלהים בתרועה וגו' פירוש עלה אלהים בתרועה היא תרועה דראש השנה דכתיב (במדבר כט א) יום תרועה יהיה לכם אבל יי' בקול שופר מקרא יתר הוא ואתא לדרשה דבקול שופר דמדבר דעל ידו הלכו אחרי יי' ולא טעו בעבודה זרה גם בזה נתעלה המקום ברוך הוא וברוך שמו ולכן התקינו שיהיו תוקעין בשופר בראש חדש אלול בכל שנה ושנה ולפי שעדיין לא ידענו למה תוקעין כל החדש אמר שהוא להזהיר על התשובה ומשופר המדבר למדנו שמתחילין בראש חדש ולפי שלפי זה קשה דגם כל עשרת ימי תשובה יתקעו כדי להזהיר על התשובה על כן אמר וכדי לערבב השטן שלא יהא נודע לו מתי יהא ראש השנה דמטעם זה אין ראוי לתקוע אלא לפני ראש השנה בלבד ומיהו מטעם זה בלחוד היה מספיק לתקוע שלשה או ארבעה ימים לפני ראש השנה אבל מטעם דלהזהיר על התשובה צריך כל החדש משום דאיכא אסמכתא מקרא (שה"ש ו ג) "אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות אלול וסופי תיבות עולה ארבעים כנגד ארבעים יום מראש חדש אלול ועד יום הכפורים כי באלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לקבל תשובתו מאהבה ועוד סמך מקרא (דברים לו ו) ומל יי' אלהיך "את לבבך ואת לבב זרעך ראשי תיבות אלול וכמו שכתבו האחרונים בספריהם (אבודרהם תפלות ר"ה עמ' רס):

5 רבינו נסים על הרי"ף ראש השנה דף ג/א

שנאמר היוצר וכו'. מפרש בגמ' דה"ק היוצר רואה יחד לבם ומבין אל כל מעשיהם. ויש לשאול למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים דבשלמא שאר דברים דהיינו תבואה ופירות האילן ומים כל אחד בזמנו נדון כדאמרי' בגמ' דפסח זמן תבואה הוא ועצרת זמן פירות האילן וחג זמן גשמי שנה אבל אדם למה הוא נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ותירוץ דבר זה למדנו מדגרסינן בפסיקתא [פסקא כ"ג] בשם רבי אליעזר בפסוק דרשו ה' בהמצאו דתניא בעשרים וחמשה באלול נברא העולם ולפי זה הא דתניא בגמרא דרבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם על גמר

ברייתו קא אמרינן דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום ששי דהיינו באחד בתשרי וגרסינן תו התם בפסיקתא נמצא אומר בר"ה נברא אדם הראשון שעה ראשונה עלה במחשבה שניה נתייעץ עם מלאכי השרת בשלשה כנס עפרו בד' גבלו בה' רקמו בו' עשאו גולם בו' זרק בו נשמה בח' הכניסו לגן עדן בתשיעית נצטווה בעשירית סרח באחת עשרה נידון בשתים עשרה יצא בדימוס אמר לו הקב"ה זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס וכל זה אימתי בחדש השביעי באחד לחדש ומכאן סמך למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ואף בשמים יש אות שמזל החדש הזה מאזנים כי בו פלס ומאזני משפט לה' ולפי זה הא דאמרינן בפרק ראוהו ב"ד (דף כז.) כמאן מצלינן האידינא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כמאן כרבי אליעזר על יצירת אדם קאמרינן אבל בכ"ה באלול תחלת בריאת העולם הוא ולכך נהגו בברצלוני"ה וגלילותיה להשכים באשמורות הבוקר בכ"ה באלול ומיהו ה"מ כר"א אתיין דאילו לרבי יהושע דאמר בניסן נברא העולם אין לזה ענין כלל ואע"ג דתניא בגמ' [דף יב.] דחכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר' יהושע ומדמונין לתקופה כר"י אלמא ס"ל דבניסן נברא העולם איכא למימר דכי מנינן לתקופה כר' יהושע לאו משום דסבירא לן כוותיה במאי דאמר דבניסן נברא העולם אלא לפי שבו התחלת צמיחת האילנות והפירות שכל זה נמשך אחר מהלך החמה התחילו למנות ממנו ומיהו אכתי תמיהא לי דתינח לר"א אבל לר"י דאמר דבניסן נברא העולם אכתי הדרא קושיין לדוכתה למה נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ונ"ל שרצה המקום לזכות את ישראל בדינם ורצה לדון את ישראל בזמן שהוקבע לכפרה ולסליחה שלפי שנתרצה הקב"ה ביוה"כ הוקבע יום סליחה לדורות לפיכך גזר השם שיהא אדם נידון בר"ה שצדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים ובינונים הרי גזר דין שלהם אינו נחתם אלא עד יוה"כ שהוא יום סליחה וכפרה הרי נתנה להם תורה זמן כדי שבו יפשפשו מעשיהם וישבו אל השם ואפשר עוד שמר"ה ועד יוה"כ התחיל השם להתרצות למשה וביוה"כ נתרצה לו לגמרי ולפיכך רצה הקב"ה לדון בריותיו בזמן שהוקבע לכפרה וסליחה ובהכי אתי שפיר טפי דנקטינן כרבי יהושע דקי"ל כוותיה לגבי ר"א ועוד דההיא דתניא ולתקופה כר"י אתיא הכא כפשטה דסבירא לן דבניסן נברא העולם והא דאמרי' בפרק ראוהו ב"ד [דף כז.] כמאן מצלינן האידינא זה היום תחלת מעשיך וגו' כתבתי עליה במקומה בס"ד ולפי זה אין מקום לקום באשמורת בכ"ה באלול ולפיכך נהגו בגירונ"ה וגלילותיה שלא לקום עד ר"ה ומיהו יש מקומות שמקדימין באחד באלול ויש סמך למנהגן לפי שבו התחילו מ' יום שנתרצה הקב"ה למשה:

6 הרי קדם

7 ספר שפת אמת - דברים - פרשת שופטים - שנת [תרל"ח]

שופטים ושוטרים כו'. י"ל עפ"מ"ש מאא"ז מו"ר ז"ל רמז על שם חודש אלול ע"פ הפסוק הוא עשנו ולא אנחנו דיש קרי וכתוב לו אנחנו כו'. ועל ב' בחי' אלו נק' אלול. כי זה תלוי בזה. כפי ביטול האדם מתקרב אליו ית'. ודפח"ח כי יש ב' בחי' בעבודת הבורא ית' לבטל הגוף והגשמיות והוא בחי' שוטרים לכוף את הגוף לשנות את טעמו. בחי' סור מרע. והשנית בבחי' התקרבות אל הבורא ית' בחינת עשה טוב. וזה שופטים שהוא בהשגת הדעת כאשר הארכנו במ"א שהם נגד עבודת ימי המעשה והשבת:

8 ספר שפת אמת - דברים - לראש השנה - שנת [תרמ"ח]

איתא בגמ' אמרו לפני מלכיות כו' זכרונות שיעלה זכרוניכם לפני לטובה ובמה בשופר. קשה הלא אמרו באמירה א"כ מאי הקושיא ובמה. רק דקאי על מ"ש לפני. ואיך יכולין להתקרב לפניו. רק בשופר דאיתא בגמ' שופר דלזכרון קאתי כלפנים דמי. כמו כה"ג שנכנס ביוה"כ לפני ולפנים ע"ש. א"כ על ידי השופר נכנסים הדיבורים לפניו ית'. והענין כי השופר הוא הקול המיוחד לבנ"י. ולכן אינו בדיבור ממש שהוא בהשתתפות שכל האדם רק קול פשוט. והוא לרמוז כי כוחן של בני"ה הוא במתנה מהשי"ת כמ"ש חז"ל מדי דברי בו די דבורי שנתתי בו וזה הקול והדיבור שיש בטבע נפשות בני"ה יש לו חן בשמים והוא מעורר רחמים. ובפסוק זה נכלל מלכיות זכרונות שופרות. מדי דברי בו הוא בחי' מלכות שהנהגת השי"ת הוא מתגלה בבנ"י כמ"ש ותרועת מלך בו. זכור אזכרנו זכרונות. רחם ארחמנו הוא שופרות שהוא רחמים הקול קול יעקב:

איתא תקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה. עיקר החכמה הוא הביטול אל השורש. כח מה. ולכן קול שופר אינו בחיתוך דיבור רק הזכרת הקול. ועל זה כתיב פיה פתחה בחכמה. כענין שאמרו אדם ובהמה ערומין בדעת כאדם ומשימין עצמם כבהמה. כי מותר האדם מן הבהמה אין. כי חטא הראשון ה' בעץ הדעת. ולכן החכם ירא מתערובות טוב ורע בדעת. ומבטל הדעת שלו. ומשים עצמו כבהמה. וצועק רק בקול. כמ"ש ויצעקו אל ה' תפסו אומנות אבותם. וזה רמז המד' בפ' בשלח ישראל מתגאה בירושתו הקול קול יעקב. פ' שיודע ומבין שאינו מצד זכות שלו רק הקול שירשנו מאבותינו. הכח שניתן לנו בהר סיני. קול תורה. זה תורת חסד על לשונה שמבינים שהיא חסד ומתנה מן השמים:

10 ספר שם משמאל - חלק המועדים - לסליחות זכור ברית שנת תרע"ג

בש"ס (ר"ה כ"ו סוע"ב) מר סבר כמה דכייף אינש דעת'י טפי מעלי ומר סבר כמה דפשיט אינש דעת'י טפי מעלי. נראה לפרש עפ"י דברי הש"ס יבמות (ק"ה ע"ב) המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, וכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה פירש עיניו למטה להסתכל בשפלות עצמו ולבו למעלה בגדלות הש"י, עכת"ד. ולי נראה לומר בלשון אחר, דהנה עינים הן כינוי לשכל, וע"כ סנהדרין נקראין (במדבר ט"ו כ"ד) עיני העדה שהם השכל של ישראל, ולב הוא כינוי לתשוקה כמ"ש (שיה"ש ד' ט') לבבתי שפירש"י משכת את לבי. וזה המתפלל צריך שיתן עיניו למטה, היינו להתבונן בעין שכלו עד כמה ירד פלאים, ומכף רגל ועד ראש אין בו מתום, ועד כמה הריחוק בינו לבין אור פני מלך חיים, שפלותו לעומת גדולתו ית' וית', וזה הכל נכלל במה שאמר עיניו למטה: והנה ידוע דלכל דבר הנמנע לגמרי מן האדם אינו מתאווה לו כלל כמ"ש אבן עזרא (שמות כ' י"ד) בפירוש דיבור לא תחמוד שלא יתכן שיתאווה איש להיות לו כנפים לעוף, וא"כ המתבונן בעין שכלו כמה הוא רחוק ולאן הוא נוטה, תהי' בעיניו התקרבותו להש"י כדבר הנמנע יותר מלקבץ קצה המזרח למערב, וא"כ לא יתאווה לו כלל, ככל דבר הנמנע, וכמו כנפים לאיש, וע"ז אמרו ולבו דהיינו תשוקתו למעלה, שתהי' תשוקת האיש להתקרב להש"י ולא יהי' זה אצלו בגדר הנמנע, כי הקב"ה רחוק וקרוב, כבמדבר (דב"ר פ"ב י') ואמרו ז"ל (מגילה ל"א). בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, כי אדרבה בשביל זה עצמו ששם עיניו למטה כנ"ל אני את דכא אשכון, ובשביל זה עצמו יתלהב לבבו עוד יותר. וזה סימן לאדם לידע אם הוא שבור רוח באמת, ולא מפאת דמיון או עצבות או גסות הרוח, אם מפאת ההכנעה נמשכת עוד התלהבות ביותר אז ידע שהכנעתו נרצית, וכבר האריך בזה בספר התניא:

ובזה יש לפרש הא דכפוף ופשוט, דכמה דכייף אינש דעת'י טפי מעלי שפירש"י פניו כבושין לארץ היינו כנ"ל עיניו למטה להיות מלא בושה ואין לנו מצח להרים ראש לעומת גדולתו של הקב"ה, וכמה דפשיט אינש דעת'י טפי מעלי זהו להשתוקק עוד לאור באור החיים שע"ז מורה הפשיטות סימן חירות, היינו שאין לו להתיאש ח"ו בעבור התרחקו עד הנה, שעוד יש תקוה וכן"ל ויגבה לבו בדרכי ה' לאמור עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה, כי עדיין בידו לפשט העקמומיות שבלב היא תשוקות חיצוניות, אלא תשוקתו תהי' לאלקות, שע"ז מורה הפשיטות כמ"ש (קהלת ז' כ"ט) אשר עשה האלקים את האדם ישר, וזהו לבו למעלה. ובודאי זה מודה לזה מודה לזה, דתרווייהו צריכי, אלא דמר סבר דהפועל דמיוני צריך להיות לענין עיניו למטה שזה קדום ובלתי עיניו למטה א"א לבוא ללבו למעלה, ומר סבר דאזלין בתר התכלית, כי תכלית הכוונה היא התשוקה והדביקות באלקות:

וכעין זה יש לפרש ענין שברים תרועה, ששבר הוא כשמו להיות לבו נשבר בקרבו והוא כענין עיניו למטה, ותרועה היא מלשון (במדבר כ"ג כ"א) ותרועת מלך בו שפירש"י מלשון ריעות ויש לומר עוד שהוא מלשון רעותא דליבא, והדברים אחדים, והוא התשוקה והגבהת לבו בדרכי ה', וזה שאיתא בזוה"ק (ח"ג רל"א ע"ב) דתרווייהו אצטריכו ולאז משום ספק עבדין להו, אלא שמעיקרא שברים והדר תרועה וכמו שאיפסק הלכתא כר' לוי דמצוה בכפופין כמה דכייף אינש דעת'י טפי מעלי, ואפי' למאן דאמר בפשוטין נמי מודה דמעיקרא צריך להיות בשבירת הלב והדר להגביה לבו בדרכי ה' כנ"ל, אלא דלדידי' עושין הפועל דמיוני לתכלית, ובאשר א"א להיות שניהם יחד דאם הוא פשוט איננו כפוף, ע"כ ס"ל דיש לעשות בפשוטין, אבל שברים תרועה דיכולין לעשות תרווייהו, כ"ע מודי דעבדין תרווייהו ומעיקרא שברים והדר תרועה:

וממוצא הדברים להיות כל איש שם אל לבו בכל עיניו יו"ט הלו וכן בכל התפלות, להיות נכנע לאבינו שבשמים ובלב מלא בושה, ועם זה לא יתיאש ח"ו אלא ידע ויאמין שתקותו לא אבדה וכמעט קט בידו לעמוד במחיצת הצדיקים ויהי' שמח בכל עמלו ויגבה לבו בדרכי ה' וחדות ה' היא מעוזם:

אצוה אלו עשרה ימים שצין ראש השנה ליום הכפורים, ולכן צעשית שהם זמן של צהמלאו אף ליחיד אומרים סליחות גם ביחידות.

הדיעות אין הסליחות של ת"ל נאמרים כתפילה בפני עלמה, וחלוקים הם מסליחות של עשית שהם נאמרים כתפילה בפני עלמה.

וגם בסליחות שאנו אומרים לפני ר"ה, עיין צמ"צ (תקפא, ו) דיסוד התקנה הוא להשלים ד' ימים של עשית שא"א להתענות בהם, וע"כ ימים אלו חשובים כימי התחנונים של עשית, וע"כ אומרים בהם סליחות בלא תפלה, ומה"ט נמי התפילות מתקבלות בהם גם ביחידות בלא לצור, דזהו כל החפלא של עשית שהתפלות בהם הם ביחיד ולא בצבור.

ובטעמא דמילתא נראה, דשאני עשית דכתיב צבו דרשו ה' צהמלאו קראוהו צהיותו קרוב, וכמו שכתב הרמב"ם צפ"צ מהל' תשובה הל' ו' "אע"פ שהתשובה והלעקה יפה לעולם, צעשרה ימים שצין ר"ה ויוה"כ היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנא' דרשו ה' צהמלאו, וע"כ אפשר לעשות בהם קדר תפילה מיוחדת של סליחות בפני עלמו שאינו מזורף לתפלת י"ת, ויש להם כח להתקבל צפ"ע. וא"כ י"ל דמה"ט ק"ל להרמ"א דסליחות של עשית יכולים להאמר גם ביחידות, עיין צגמ' ר"ה (יח, א) דצעשרה ימים אלו יחיד כליצור, וז"ל הגמ' שם מניין לגזר דין של ליצור וכו' אלא אע"ג שנחתם נקרע שנאמר כה' אלקינו בכל קראנו אליו, והכתיב דרשו ה' צהמלאו [דמשמע דוקא צהמלאו ולא בכל קראנו אליו], התם ביחיד הכא בצבור, ויחיד אימת מלוי לו דכתיב צהמלאו - רש"י] אמר רבה בר

משא"כ בסליחות של ת"ל שסומכים אותם לשמו"ע דוקא, הוא לפי שאין כח לחדש תפילה מיוחדת של סליחות בימים אלו, ואשר מה"ט אין התפילה מקובלת כעשית ואין הסליחות מתקבלות אלא כליצור. - אמנם בדברי הרמב"ם עלמו הכל, מצואר דגם צעשית הסליחות אינם אלא כליצור.

סימן ב

מנהגי חרש אלול והסליחות

התפילה ולא בתוך קדר התפילה, והטעם דאין שום שייכות בין התקיעות לקדר התפילה, כי התקיעה היא הכרזה ותוכחה לעם צשעה שיואלים מזהכ"נ לשוב בתשובה, דהם זכר לתקיעות שתקעו צשעה שעלה משרע"ה שנית להר סיני כדי שלא יעבדו ע"ז, ה"נ תקיעות אלו הם לעורר לתשובה ואין להם שייכות כלל לקדר התפילה, ולכן תוקעים לאחר גמר כל התפילה. ובזה יש לצאר הא דהמנהג שהתקיעות שתוקעים צר"ה לאחר מוסף להשלמת מאה קולות, תוקעים קודם אמירת לדוד ה' אורי, כי כל המאה קולות הם חלק מסדר התפילה, ומשור"ה תוקעים גם

א

תקיעות בחורש אלול

מנהג ליטא לתקוע את התקיעות שתוקעים צחדש אלול לאחר התפילה, לאחר אמירת לדוד ה' אורי וישעי, דלא כמנהג העולם שתוקעים קודם אמירת לדוד ה' אורי, וז"צ.

וביאור מנהגם הוא ע"פ הרמ"א (סי' תקפ"א) שכתב צמר"ח ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית, ומצואר דהתקיעות הם אחר

הררי

סימן ב

קדם

ה

סופרים ע' באו"ח (סי' תכ"ז), ולפ"ז אולי לריד
ללבוש בסליחות בגדי שבת, כי סליחות קשורים לעונג
ושמחת השבת.

ד

משיח צדקך אמר לפניך

בסליחות אומרים, משיח צדקך אמר לפניך, דוד
המלך אמר לפניך, וכן דיאל איש
חמודות, עזרא הסופר, ול"ז למה מונים מה אמר כל
א' וא'.

ונראה, דכל המלוות כמו שופר לולב מזה
וסוכה, יש דרך אחת לקיום המלוה
כמפורש בתורה, אבל בתשובה אין דרך א' מסויימת,
אלא כל גדול וגדול מישראל בחר לנפשו ע"פ רוב"ק
את התשובה הראויה לו, והרבה דרכים יש לשו
למקום, וזהו שאנו אומרים דוד המלך אמר לפניך
כך, ועזרא הסופר אמר לפניך כך, שכל א' מאבות עס
ישראל והנביאים גילה והראה דרך אחרת בתשובה.

ה

ביאור בתפילת מי שענה

בברכת גואל ישראל בתעניות מוסיפין, מי שענה
לאזרהס אבינו זהר המוריה הוא יענה
אתכם' (תענית טו, א), וכן עפ"ז אומרים בסליחות
שכל יום בתפילת 'מי שענה', מי שענה לאזרהס
אבינו זהר המוריה הוא יעננו, ותמוה מאד דהא לא
מלינו שהתפלל אזרהס אבינו זהר המוריה בזמן
העקידה לישועת יחזק, וכבר עמדו בזה יעוין
במפרשים. ונראה עוד דהנה יש לדקדק מהי השייכות
בין הא דנענה אלע"ה בעקידה לברכת גואל ישראל,
שמוסיפין את המי שענה בגוף הברכה סמוך
לחתימה, וע' בריטצ"א ובר"ן בתענית (טו, א)
דגאולת יחזק הוא גאולת כל ישראל, אמנס אכתי ל"ז
מה ענינה של עניה זו דוקא, ול"ז.

את הי' קולות האחרונים בכלל התפילה, קודם
אמירת לדוד ה' אורי.

ב

סליחות ד' ימים קודם ר"ה

המנהג להתחיל סליחות ד' ימים קודם ר"ה,
מבואר בפוסקים [לבוש סי' תקפ"א, ע'
מ"ז (תקפ"א, ו)] דהוא משום שמן הדין ראוי היה
להתענות בכל עשרת ימי תשובה, אבל בכל עשרת
ימי תשובה יש ד' ימים שאי אפשר להתענות בהם,
ב' ימי ר"ה, שבת טובה, וערב יוהכ"פ, ולכן מתענים
לתשלומין ד' ימים קודם ר"ה. ולכאורה ל"ז מה שייך
תשלומין בזמן אחר בשנה, על כך שלא התענה
בעשרת ימי תשובה, הלא סו"ס ציטל ולא לא
בעשי"ת.

אך הביאור בזה דעשרת ימי תשובה אינם זמן
בעלמא בין ר"ה ליוהכ"פ, אלא זהו שיעור זמן
הראוי לתשובה, דשיעור תשובה להשגת הכפרה של
יוהכ"פ הוא עשרה ימים, ולכן שייך ע"ז תשלומין.
ואם את החלק של הלום אי אפשר לקיים בין ר"ה
ליוהכ"פ, אפשר להשלימו במועד הסמוך לו.

ג

הטעם שמתחילים הסליחות במוצ"ש

המנהג להתחיל באמירת סליחות במוצ"ש, ועיין
בלקט יושר (עמ' 118) שכ' טעם לדבר:
לעולם עומדין [תפילת סליחות נקרא עמידה כי דינו
כשמו"ע, ע' במש"נ בזה לעיל (סי' א)] ביום ראשון
משום שהוא סמוך לשבת, והרי לומדים תורה, לכן
טוב להתחיל ביום א' כי העם שמחים מחמת מלאת
התורה שהם לומדים בשבת, וגם מחמת עונג שבת,
ואמרי' אין השכינה שורה בו' אלא מתוך שמחה של
מלוה, לכן טוב להתחיל להתפלל מתוך שמחה של
מלוה. ומבואר דאמירת הסליחות קשורה לעונג
ושמחת השבת, ומלינו דמיון לזה בקידוש לבנה
שאומרים במוצ"ש כשהוא מבוסס ע"פ מסכתא